

УДК 904 : 351.853 «1960/1976»

С. Л. Фещенко, Ю. Ю. Фанигін

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ОХОРОНА ПАМ'ЯТОК КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УРСР В 60 – 70 рр. ХХ ст. (ЗА АРХІВНИМИ МАТЕРІАЛАМИ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО МУЗЕЮ)

Розглянуто ефективність державної системи охорони пам'яток археології в УРСР в 60–70 рр. ХХ ст. на основі архівних фондів Дніпропетровського історичного музею. Зафіксовано численні випадки порушення чинного законодавства, пов'язані з руйнуваннями курганів.

Ключові слова: державна система охорони пам'яток, археологічні пам'ятники, курган, законодавство про охорону пам'яток, руйнування курганів, культурна спадщина.

Рассматривается эффективность государственной системы охраны памятников археологии в УССР в 60–70 гг. ХХ в. на основе архивных фондов Днепропетровского исторического музея. Отмечаются многочисленные случаи нарушения действующего законодательства, связанные с разрушениями курганов.

Ключевые слова: государственная система охраны памятников, археологические памятники, курган, законодательство об охране памятников, разрушение курганов, культурное наследие.

This issue deals with the efficiency of the state system of saving archaeological monuments in Ukrainian Soviet Socialist Republic had been fulfilled in 60–70 of the ХХ century on the basis of the archived funds of the Dnipropetrovsk Historical Museum. The numerous cases of violation of current legislations have been notice relation to destructions of burial monuments.

Key words: the state of saving archaeological monuments, archaeological monuments, burial monuments, archaeological saving monuments legislation, destruction of burial monuments, cultural heritage.

У світовій практиці створення державних служб охорони пам'яток культурної спадщини відомо дві основні форми. Перша є спеціальною державною структурою, що займається виключно охороною пам'яток. Її створення вимагає додаткових бюджетних витрат, досконалість законодавства у сфері охорони пам'яток і підготовці фахівців. Друга форма припускає делегування функцій охорони пам'яток вже існуючим державним структурам. При її формуванні практично не витрачаються бюджетні кошти, але знижується ефективність охорони культурної спадщини.

У історії радянської держави були спроби апробації обох форм. Актуальність вивчення досвіду створення державної системи охорони пам'ятників в СРСР обумовлена гострою необхідністю підвищення ефективності збереження культурної спадщини в Україні. У цьому плані особливий інтерес становить аналіз результативності радянських післявоєнних реформ (1940–1960-х р.), спрямованих на створення комплексної системи охорони пам'яток на основі вже існуючих державних органів.

У кінці 40–х р. ХХ ст. радянська держава, відмовившись від організації спеціальної служби охорони пам'яток, створення якої передбачалося постановою СНК УРСР від 31 серпня 1940 р. «Про організацію Комітету охорони та збереження історико-культурних, архітектурних і археологічних пам'яток УРСР» [5, с. 171], розпочало реорганізацію сфери охорони пам'яток на основі відомого принципу. Відповідно до постанови СНК УРСР і ЦК КП(б) У від 6 грудня 1945 р. «Про заходи до впорядкування стану пам'яток культури, старовини і природи на терито-

рії Української РСР» [6, с. 128], єдина сфера охорони пам'яток була розділена між різними відомствами. На Комітет у справах культурно-освітніх установ при СНК УРСР покладалася охорона історичних пам'яток, заповідників і монументів, а на Управління у справах архітектури при СНК УРСР – пам'яток архітектури, монументального живопису, скульптури і садово-паркової архітектури. Одночасне введення в штати виконкомів обласних Рад депутатів трудящих посад інспекторів з охорони архітектурних пам'яток і інспекторів з охорони пам'яток культури і старовини, а також організація секторів охорони пам'яток (постанова Ради Міністрів УРСР від 19 квітня 1946 р. «Про структурні зміни в штатах органів охорони пам'яток історії і старовини» [7, с. 54]), призвело до додаткових витрат коштів і дублювання функцій.

З метою ліквідації негативних наслідків переходу до відомчого принципу в 1946 р. була зроблена спроба створення єдиного координаційного центру охорони пам'яток. До складу Урядової комісії з охорони пам'яток культури і старовини при Раді Міністрів УРСР увійшли представники організацій і установ, у відомчому управлінні яких знаходилися пам'ятки: Комітет у справах культурно-освітніх установ, Комітет у справах мистецтва, Управління у справах архітектури, Головне управління по заповідниках при Раді Міністрів УРСР, Академія архітектури УРСР, Управління у справах архітектури м. Києва [13, с. 121–122]. Як показали подальші події, часткова передача функцій охорони пам'яток (розгляд проектів законодавчих актів і державних списків пам'яток, затвердження планів реставрації пам'яток та проведення археологічних розкопок і т.д.) Урядовій комісії ще більш ускладнило систему управління і не внесло позитивних змін у сферу охорони пам'яток, особливо пам'яток місцевого значення.

Уже до кінця 1940-х р. стало очевидним, що відомчий принцип охорони пам'яток, при якому контроль за діяльністю відомств і організацій покладається на ці самі відомства, є малоефективним і не раціональним. Намагаючись удосконалити існуючу систему, радянська держава пішла шляхом об'єднання відомчого і територіального принципів охорони пам'яток. Так, відповідно до постанови Ради Міністрів від 30 грудня 1948 р. «Про заходи до поліпшення охорони пам'яток культури на території УРСР» [8, с. 91], повноваження з охорони пам'яток передавалися виконавчим комітетам обласних, міських, районних і сільських Рад депутатів трудящих, а функції обліку пам'яток, їх реставрація і використання залишалися у відомчому підпорядкуванні – Комітету у справах культурно-освітніх установ при Раді Міністрів УРСР (пам'ятки історії і археології), Управління у справах архітектури при Раді Міністрів УРСР (пам'ятки архітектури), Комітету у справах мистецтва при Раді Міністрів УРСР (пам'ятки мистецтва). При Президії АН УРСР була створена науково-методична Рада з охорони пам'яток культури, яка здійснювала науково-методичне керівництво у сфері охорони пам'яток.

Таким чином, до кінця 1940-х р. була створена достатньо громіздка державна система, в якій функції охорони були розподілені між територіальними органами влади і відомствами. Фактично, в умовах жорсткої централізації системи управління і партійного контролю, місцеві Ради, будучи структурними елементами державної системи, повинні були охороняти пам'ятки від господарської діяльності державних організацій і установ. При цьому місцеві органи влади, особливо сільські Ради, не завжди мали реальну можливість зупинити виконання вказівок міністерств, реалізація яких призводила до знищення культурної спадщини.

Прогресивні тенденції, які намітилися в суспільно-політичному житті країни під час «хрущовської відлиги», зумовили демократизацію чинного законодавства. Було прийнято нові статті і положення, направлені на збереження культурної спадщини. Зокрема, 28 грудня 1960 р. Верховна Рада УРСР затвердила новий Кримінальний кодекс [3, с. 14], в якому передбачалася кримінальна відповідальність за навмисне знищення або пошкодження пам'яток культури. Ці положення

одержали подальший розвиток у статтях нового Цивільного кодексу, який передбачав покарання за безгосподарське використання пам'яток культурної спадщини [4, с. 463]. Таким чином, удосконалене законодавство створило передумови для припинення практики руйнування пам'яток державними організаціями і підприємствами, надавши можливість притягати керівників цих підприємств до кримінальної та адміністративної відповідальності.

Завершальним етапом в процесі створення системи охорони пам'яток стало встановлення громадського контролю над станом культурної спадщини. 28 серпня 1965 р. Рада Міністрів приймає постанову «Про організацію республіканського добровільного Товариства охорони пам'яток історії і культури Української РСР» [11, с. 117], відповідно до якої передбачається широке залучення громадськості до справи охорони культурної спадщини.

Таким чином, до середини 1960-х р. завершилося формування системи охорони пам'ятників, що ґрунтується на використанні існуючих державних структур управління, органів місцевого самоврядування і контролю з боку громадськості. Своєрідним підведенням підсумків її створення стала постанова Ради Міністрів від 20 лютого 1967 р. «Про стан і заходи по дальшому поліпшенню охорони та збереження пам'яток архітектури, мистецтва, археології та історії в Українській РСР» [12, с. 17]. У постанові, в цілому, було позитивно оцінено роботу служби охорони пам'яток, а окремі недоліки пояснювалися недостатньою увагою місцевих органів влади до проблем збереження культурної спадщини.

Проте в монографічному дослідженні В. І. Акуленко [1] переконливо показано, що заснована на таких принципах, система охорони пам'яток не змогла стати надійним гарантом збереження національного культурного надбання і не допустити реалізації волонтаристських, зокрема протизаконних рішень партійного керівництва країни. Так, у результаті проведення на початку 1960-х рр. атеїстичної кампанії непоправного збитку було завдано пам'яткам культової архітектури. За даними В. І. Акуленко в цей період було закрито близько 10 тис. храмів, декілька монастирів [1, с. 185]. При цьому, для проведення акцій по закриттю пам'яток культового характеру притягувалися співробітники музеїв, місцеві органи самоврядування. Після закриття храми перебудовувалися під господарські потреби або просто залишалися покинутими, поступово руйнуючися.

Не вдалося зупинити і державне свавілля відносно пам'яток архітектури. Виконуючи постанови уряду («Про виключення із списків пам'яток архітектури Української РСР об'єктів, що не мають визначної цінності» від 14 червня 1961 р. [9, с. 12] та «Про впорядкування справи обліку та охорони пам'яток архітектури на території Української РСР» від 24 серпня 1963 р. [10, с. 76], з державного обліку було знято і залишено без охорони майже половину пам'яток архітектури республіканського значення [1, с. 186]. Серед них видатні пам'ятки української історії, що мають республіканське значення: споруди Видубецького монастиря в Києві, замок XVII ст. у с. Білий Камінь на Львівщині, козацька церква в Седневі на Чернігівщині та ін. По суті, визнаючи беззаконня своїх дій, уряд доручив Міністерству культури УРСР провести обстеження знятих з державного реєстру пам'ятників і зафіксувати в документах і фотографіях видатні витвори образотворчого мистецтва і архітектури, що знаходяться в них.

Проблемна ситуація склалася і у сфері охорони археологічних пам'яток. Починаючи з XX ст. антропогенний чинник створив реальну загрозу існуванню археологічної спадщини. У місцях розташування пам'яток археології проводиться інтенсивна господарська діяльність (сільськогосподарські, будівельні та інші роботи). При цьому, до початку 80-х р XX ст. у Дніпропетровській області не була завершена робота по виявленню і постановці на державний облік археологічних об'єктів. Таким чином, у період, який розглядається, під охороною держави знаходилася лише незначна частина археологічних пам'яток.

Обмежене коло джерел, що відображають реальний стан археологічних об'єктів у 60–70 рр. ХХ ст., ускладнює проведення об'єктивної оцінки стану у сфері охорони пам'яток. Тому залучення документів з архівного фонду Дніпропетровського історичного музею ім. Д. І. Яворницького, зокрема, наукових звітів про проведення археологічних досліджень під керівництвом Л. П. Крилової, є актуальним для вивчення цього питання. Як свідчать матеріали наукових звітів, у 60–70 рр. ХХ ст. на території Дніпропетровської області, незважаючи на постанови уряду про охорону пам'яток, введення кримінальної і адміністративної відповідальності, на місцях колгоспи, будівельні і інші організації продовжували безкарно знищувати археологічні пам'ятки.

Науковий звіт археологічної експедиції за 1967 р. наочно демонструє, що часткового або повного руйнування зазнавали не тільки пам'ятки місцевого, але і республіканського значення, що мали велику наукову цінність. Так, у 1964 р. курганна група «Близнюки», що розташована на південній околиці м. Дніпропетровська, була зареєстрована як пам'ятка республіканського значення і взята на державний облік. Проте і після цього, як повідомляється в науковому звіті археологічної експедиції за 1967 р., насипи курганів неодноразово руйнувалися різними підприємствами міста. Наприклад, узимку 1966–1967 рр. адміністрацією аеропорту через курган був прокладений кабель зв'язку, про що ні історичний музей, ні відділ культури міськвиконкому не були поінформовані [14, с. 15].

Не завжди державні органи, на які законодавством було покладено функції охорони пам'яток, проявляли наполегливість і займали принципову позицію в питаннях збереження культурної спадщини. У січні 1967 р. в Дніпропетровський історичний музей надійшло повідомлення з розташованого в м. Кривому Розі інституту «Механобрчермет» про початок робіт по зняттю насипу кургану заввишки 9 м, що знаходиться на території інституту. Під час виїзду на місцезнаходження кургану було зафіксовано, що протягом кількох років пам'ятка зазнавала систематичного руйнування: під час будівництва дороги до інституту південна частина насипу була зрізана на висоту до 4 м; північно-східна частина кургану прорізана глибокою траншеєю на висоту до 3 м і шириною 6 м; на вершині кургану була вирита яма діаметром 2 м і глибиною до 1,5 м. Через люті морози і завірюхи проведення археологічних розкопок було неможливим. Проте, як наголошується у науковому звіті, спроби припинити знищення пам'ятки не увінчалися успіхом, оскільки державним планом на будівництво, на місці кургану, нової будівлі для інституту на перший квартал було заплановано понад 400 тис. крб. капіталовкладень [14, с. 1–2]. Протягом місяця, з 10 січня по 10 лютого, в умовах лютих морозів і тривалих завірюх, Л. П. Крилова намагалася проводити дослідження пам'ятки. За час простою через поломку бульдозера або вихідного дня у будівників, верхній шар насипу промерзав настільки, що його доводилося розбивати ковшем екскаватора. Навіть техніка не витримувала таких важких умов роботи. Протягом місяця шість разів ломався ніж бульдозера. Через завірюхи неможливо було проводити повне фотографування поховань, хоча розчищення і креслення їх проводилося за будь-яких погодних умов. У результаті спостережень Л. П. Крилової вдалося зафіксувати в кургані 10 поховань, які представляють історію краю від епохи ранньої бронзи до культури сарматів, зокрема поховання у розписаному кам'яному ящику із залишками шкіри, що муміфікувалася. Побудований курган був над унікальним святилищем, яке було зруйновано без дослідження. Вивчення святилища могло зробити неоцінімий внесок у вивчення духовної культури племен епохи ранньої бронзи.

Як повідомляє Л. П. Крилова в Науковому звіті за 1967 р., в музей надійшла інформація про руйнування чотириметрового кургану біля с. Чаплі Дніпропетровського району. Під час виїзду до вказаної пам'ятки було виявлено, що насип кургану з усіх боків порушений відділом упорядкування Придніпровської ГРЕС, що

вирішив використовувати землю із стародавнього кладовища для впорядкування клумб [14, с. 27]. Центральна частина кургану, що збереглася, мала форму грибоподібної тумби діаметром близько 20 м, ніжка якої досягала висоти до 3 м. Як показали подальші археологічні дослідження, в результаті варварських дій співробітників Придніпровської ГРЕС, була знищена пам'ятка, що мала важливе наукове значення. Курган був споруджений над групою енеолітичних поховань і містив, крім того, поховання від раннього до пізнього бронзового століття. Проте, в результаті руйнування насипу, прослідкувати стратиграфію поховань не вдалося.

У кінці 1960-х рр. у зв'язку з широкомасштабним будівництвом зрошувальних систем перед Інститутом археології АН УРСР було поставлено задачу проведення рятувальних робіт у зоні новобудов. Проте В. І. Акуленко відзначає, що в цей період, незважаючи на вимоги законодавства, археологічними дослідженнями було охоплено тільки 20 % новобудов. У більшості випадків археологічні пам'ятки в районах будівництва ніким не досліджувалися [1, с. 197]. Такі факти зафіксовано і на території Дніпропетровської області. Так, у 1967 р. від овочівника колгоспу ім. Ульянова Павлоградського району надійшло повідомлення, що у с. Кабаки руйнуються кургани. Під час виїзду на місцезнаходження курганів було виявлено, що при будівництві каналу зрошувальної системи на полі було знищено два кургани з шести, які входили до складу стародавнього могильника. На місці розпланованих курганів валялися людські кістки і фрагменти ліпного горщика. Керівники підприємств навіть не усвідомлювали злочинний характер своїх дій. Голова колгоспу ім. Ульянова просто повідомив керівника археологічної експедиції Л. П. Крилову, що решта курганів на цьому полі знищуватися не будуть [14, с. 23].

У 1978 р. в Дніпропетровський історичний музей надійшло повідомлення, що в колгоспі ім. К. Маркса Нікопольського району на експериментальному полі по вирощуванню сої утворилися ями, куди під час поливу йде вода. При обстеженні було встановлено, що на цьому полі знаходилася курганна група «Лисячі могили» у складі 6 курганів. Під час проведення зрошування, будівники самовільно знищили п'ять курганів, а насип найвищого кургану (близько 5 м) був знятий до рівня 2 м у результаті систематичного поливу, на місці одного з скіфських курганів обвалилося зведення поховальної камери і утворилася яма [18, с. 1].

Як показала практика, і проведення археологічних розвідок у зоні будівельних робіт не завжди рятувала пам'ятки від руйнування у зв'язку з самовільною зміною проекту будівниками. Так, у 1967 р., при проведенні археологічних розвідок в районі будівництва Фрунзенської зрошувальної системи на землях радгоспу «Перемога» (с. Попова Балівка Дніпропетровського району Дніпропетровської області), була виявлена група з 11 курганів, яка не потрапляла в зону будівництва. Знайдені кургани були узяті на державний облік. А вже в 1968 р. під час проведення будівельних робіт ложе каналу було зміщене на 70 м убік і пройшло по стародавніх курганах, що знаходяться під державною охороною [15, с. 1]. Таке порушення було самовільно зроблено будівельниками, що вирішили використовувати землю курганів для насипання платформ під ложе зрошувальних каналів. У результаті 8 курганів, у тому числі і трьохметровий скіфський, були знищені.

Пріоритет господарських завдань над цілями збереження культурної спадщини призводив до того, що в тих випадках, коли, внаслідок значного об'єму досліджень, археологи не встигали за польовий сезон розкопати всі кургани, ті, що залишилися, будівельники просто знищували [18, с. 5].

Не змогли місцеві органи влади, на яких чинне законодавство безпосередньо покладало функцію охорони пам'яток, зупинити і масове розорювання колгоспами курганів, яке приводило до знищення сотень пам'яток. З лиця землі зникали цілі курганні групи [19, с. 1].

Як свідчать документи з архівного фонду Дніпропетровського історичного музею ім. Д. І. Яворницького, в цей період набула поширення практика використання насипів стародавніх могильників у господарських цілях. У 1971 р., біля с. Калинівка Солонянського району був зареєстрований і взятий на державний облік курганний могильник, у складі якого збереглося 4 курганні насипи, а решта курганів була розорана і фіксувалися на полі у вигляді світлих плям. До 1973 р. у складі могильника збереглося всього два кургани, один з яких мав дуже розораний насип. Два кургани були знищені в 1972 р. по розпорядженню голови колгоспу ім. Калініна [17, с. 1, 2]. Один з них, що мав до знищення висоту близько 4 м, виявився скіфським. У ході археологічного дослідження залишків кургану було виявлено, що при знятті насипу, робочі колгоспу частково пошкодили декілька скіфських поховань, що містять багатий похоронний інвентар, зокрема – золоті і срібні предмети. Ймовірно, частину інвентарю робітники колгоспу вивезли разом із землею. Така ж доля спіткала і скіфський курган заввишки близько 7 м біля с. Василівка Солонянського району. У 1968 р., за розпорядженням будівельників високовольтних ліній, працівники колгоспу «Перемога» знесли насип цього кургану [17, с. 12].

Самовільно знищувалися кургани державними підприємствами і організаціями під час проведення будівельних і ремонтних робіт. У м. Вольногірське при будівництві асфальтової дороги по вул. Леніна був зруйнований курган [20, с. 32]. У 1970 р. були виявлені залишки кургану, насип якого був знятий робітниками Південного Гірничо-збагачувального комбінату під час розширення меж кар'єру [16, с. 1].

Безкарність діяльності колгоспів і будівельних організацій по знищенню пам'яток стимулювала і населення до руйнування курганів. У 1963 р. у с. Кочережки Павлоградського району з кургану, що знаходиться недалеко від правління колгоспу ім. К. Маркса, бульдозером була знята частина насипу і порушена кам'яна крепіда. У 1967 р. житель села став розбирати крепиду для фундаменту будинку. І лише після виявлення в кургані кам'яної «баби» епохи середньовіччя, знищення пам'ятки було зупинено [23, с. 3–6].

Слід зазначити, що випадки руйнування насипів курганів у результаті господарської діяльності фіксуються і в наукових звітах археологічної експедиції Дніпропетровського державного (нині – національного) університету.

Слід звернути увагу на ще одну актуальну проблему. Законодавче створюючи систему охорони пам'яток, держава не надала увагу підготовці фахівців у цій галузі (археологів, музейних працівників тощо). Недостатня кількість фахівців-археологів приводила до їх перевантаженості. У архіві Історичного музею збереглася «Пояснювальна записка» Л. П. Крилової, в якій викладено короткий звіт про проведені розкопки за 1967 р. [21, с. 1, 2]. Польовий сезон почався 15 січня, а закінчився 10 листопада. Розкопки проводилися в 9 різних пунктах області. Окрім проведення археологічних розкопок, археологи притягувалися так само для перенесення останків червоногвардійців (21–23 червня) і перенесення останків радянських громадян, замучених німецько-фашистськими загарбниками (26 липня – 7 серпня). Розкопки останків, що частково зітліли, проводилися без спеціальних засобів захисту.

Не скрізь надавалася належна увага і організації музейної роботи, що є складовою частиною державної системи охорони пам'яток. У архіві Дніпропетровського історичного музею зберігся звіт старшого наукового співробітника Л. П. Крилової про відрядження в 1967 р. у Павлоградський історико-революційний музей [22]. У ході перевірки, за даними Л. П. Крилової, було виявлено порушення правил ведення музейної справи, в результаті яких відбувалося пошкодження або втрата унікальних документів. Зафіксовано випадки, коли співробітники музею відмовлялися приймати у жителів міста речі, що мають історичну цінність, тільки

тому, що відвідувач сам не написав легенду про документ, що здається. З фондів музею, без розписок і записів, на основі особистого знайомства, відвідувачам для роботи додому видавалися унікальні експонати. Часто унікальні експонати видавалися для роботи і школярам.

У газеті «Дніпровська правда» від 22 березня 1967 р. була опублікована стаття завідувача відділом пропаганди і агітації Павлоградського міськкому КПУ «Вулиці героїв», в якій повідомлялося про перейменування на честь 50-річчя Великого Жовтня вулиць міста іменами героїв. Проте, як вдалося з'ясувати Л. П. Криловій, перейменування вулиць було здійснено за багато років до цього, ще в 1959 р. При цьому, в табличках на вул. ім. Н. І. Сташкова була допущена помилка. Написано – «ул. Н. И. Сташко». І хоча ще на початку 1960-х р. міськвиконком ухвалив спеціальне рішення про виправлення помилки, таблички із спотвореним прізвищем героя продовжували висіти на будинках і в 1967 р.

Таким чином, архівні матеріали Дніпропетровського історичного музею ім. Д. І. Яворницького свідчать, що створена в УРСР у 1940–1960-х рр. державна служба охорони пам'яток не змогла здійснити реальний захист культурної спадщини і археологічних пам'ятників, зокрема. Безумовно, в цей період було досягнуто і певних успіхів, пов'язаних, у першу чергу, із створенням «новостроєчних» археологічних експедицій, зокрема в Дніпропетровському державному університеті під керівництвом І. Ф. Ковальової, і початком масових археологічних досліджень в зонах будівництва. У той же час фіксуються численні факти безкарного руйнування пам'яток як із боку юридичних, так і фізичних осіб.

У кінці 1970-х рр. стала очевидною недостатня ефективність системи охорони пам'яток, заснована на делегуванні повноважень уже існуючим структурам, і необхідність її реорганізації. У прийнятому 29 жовтня 1976 р. законі «Про охорону і використання пам'ятників історії і культури» вже намітилася тенденція по створенню спеціальної державної служби збереження культурної спадщини і передачі їй сфери охорони пам'яток [2, с. 583]. Так, статтями 6 і 7 передбачалося здійснення державного контролю за охороною і використанням пам'яток історії і культури як Радами народних депутатів, так і спеціально уповноваженими на те державними органами. І хоча в законі не була прописана ні структура, ні повноваження спеціально уповноважених державних органів, ухвалення цього закону означало поступовий перехід до нової системи організації охорони пам'яток у країні.

Бібліографічні посилання

1. Акуленко В. І. Охорона пам'яток культури в Україні / В. І. Акуленко. – К., 1991.
2. Ведомости ВС СССР. – 1983. – № 39.
3. Відомості Верховної ради УРСР. – 1961. – № 2.
4. Відомості Верховної ради УРСР. – 1963. – № 30.
5. Збірник законів УРСР. – 1940. – № 24.
6. ЗП УРСР. – 1945. – № 17–18.
7. ЗП УРСР. – 1946. – № 8–9.
8. ЗП УРСР. – 1948. – № 23–24.
9. ЗП УРСР. – 1962. – № 1.
10. ЗП УРСР. – 1963. – № 8.
11. ЗП УРСР. – 1965. – № 8.
12. ЗП УРСР. – 1967. – № 2.
13. Культурне будівництво в Українській РСР: Важливі рішення Комуністичної партії і Радянського уряду. – К., 1961. – Т. 2.
14. Научный отчет об археологических спасательных раскопках Днепропетровского исторического музея за 1967 год // Научно-делопроизводственного архива ДИМ. – Далее: НДА ДИМ.
15. Научный отчет об археологических спасательных раскопках Днепропетровского исторического музея за 1968 год // НДА ДИМ.

16. Научный отчет об археологических раскопках Днепропетровского исторического музея за 1970 год // НДА ДИМ.
17. Научный отчет об археологических раскопках, проведенных отрядом Днепропетровского исторического музея днепропетровской постоянно действующей археологической экспедиции ИА АН УССР июль–сентябрь 1973 года // НДА ДИМ.
18. Научный отчет об археологических спасательных раскопках Днепропетровского исторического музея за 1978 год // НДА ДИМ.
19. Научный отчет об археологических раскопках Днепропетровского исторического музея за 1984 год // НДА ДИМ.
20. Научный отчет об археологических раскопках Днепропетровского исторического музея за 1987 год // НДА ДИМ.
21. Объяснительная записка // Отчеты сотрудников музея об археологических раскопках за 1964–1966 г. // НДА ДИМ. – Оп. 1, д. 428.
22. Отчет о командировке в г. Павлоград старшего научного сотрудника Днепропетровского Исторического музея Крыловой Л. П. (24/III – 67 г. – 30/ III – 67 г.) // Отчеты сотрудников музея об археологических раскопках за 1964–1966 г. // НДА ДИМ. – Оп. 1, д. 428.
23. Отчет о командировке в г. Павлоград ст. научного сотрудника – археолога Крыловой Л. П. (29 апреля – 1 мая 1967 г.) // Отчеты сотрудников музея об археологических раскопках за 1964 – 1966 г. // НДА ДИМ. – Оп. 1, д. 428.

Надійшла до редколегії 15. 09.2009.

УДК 902 (477.63)

Л. М. Голубчик*, В. А. Ромашко, Є. Л. Фещенко**, Д. Л. Тесленко****

**Дніпропетровський обласний центр з охорони історико-культурних цінностей*

***Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара*

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ОБСТЕЖЕННЯ ЗРУЙНОВАНИХ КУРГАНІВ ПОБЛИЗУ с. ЄЛІЗАВЕТІВКА ПЕТРИКІВСЬКОГО РАЙОНУ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Подано опис частково зруйнованої, в результаті грабіжницьких розкопок, могили з частковою кремацією на стороні епохи пізньої бронзи та поховальної споруди в кам'яній скрині епохи раннього металу, а також інвентарю з повністю зруйнованих поховань зрубної і кіммерійської культур.

Ключові слова: археологічна пам'ятка, курган, грабіжницькі розкопки, поховання в кам'яній скрині, поховання зрубної культури, кіммерійське поховання.

Приводится описание частично разрушенного, в результате грабительских раскопок, захоронения с частичной кремацией на стороне эпохи поздней бронзы и погребального сооружения в каменном ящике эпохи раннего металла, а так же инвентаря из полностью разрушенных погребений срубной и киммерийской культур.

Ключевые слова: археологический памятник, курган, грабительские раскопки, погребение в каменном ящике, погребения срубной культуры, киммерийское захоронение.

The description of partly destroyed burial place, as a result of predatory excavations, with partial cremation on the side of epoch of late bronze and funeral building in the stoning box of epoch of early metal, and similiary inventory from the fully blasted burials of frame and kymmeriysky cultures.

Key words: archaeological monument, burial mound, predatory excavations, burial in a stoning box, burials of frame culture, kymmeriysky burial place.

Археологічні пам'ятки – найчисельніший вид пам'яток культурної спадщини на території Дніпропетровської області. Чинним законодавством як для самих